

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ФІНАНСУВАННЯ НЕТРАДИЦІЙНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В роботі досліджено основні форми фінансування проектів з використання відновлювальних джерел енергії та інструментів сприяння розвитку «зеленої енергетики» в Україні та світі

Ключові слова: відновлювальні джерела енергії, інвестор, міжнародні фінансові організації, кредитування, альтернативна енергетика, нетрадиційна енергетика..

Summary

The main forms of financing projects on the use of renewable energy sources and tools to promote the development of "green energy" in Ukraine and the world are investigated.

Key words: renewable energy sources, investor, international financial organizations, crediting, alternative energy, non-traditional energy ..

Вступ

Україна має значний потенціал відновлюваних джерел енергії, проте в загальному енергобалансі країни вони досі займають невелику частку (станом на I півріччя 2021 -7,3% в загальній потужності електрогенерації України). Враховуючи, що підвищення енергоефективності, забезпечення країни енергоресурсами, досягнення її енергетичної незалежності є ключовими пріоритетами національної економіки, задача використання потенціалу відновлювальних джерел енергії стоїть дуже гостро. Посилюється актуальність цієї проблеми тим фактом, що для України енергозабезпечення вже давно стало питанням політичної незалежності, враховуючи відносини з Росією, та інструментом міжнародного співробітництва у прагненні України до членства в ЄС. Для України цей шлях є важливим через підписані міжнародні угоди та прийняті зобов'язання, які покликані заохотити бізнес переходити на чисту енергетику.

До альтернативної енергетики відносять сонячну, вітрову, геотермальну енергію, біогаз, енергію біомаси, гідроенергію та вторинні енергетичні ресурси. Переваги ВДЕ в їх невичерпності, екологічній чистоті, що у свою чергу позитивно впливає на поліпшення екологічного стану. Виробництво електроенергії з відновлюваних джерел у розвинених країнах починаючи з 1990 р. зростало кожного року в середньому на 2,8%[1].

Загалом, станом на кінець I півріччя 2021 року в Україні введено 9225 МВт потужностей, що виробляють електроенергію з відновлюваних джерел, а саме: 6 351 МВт – сонячні електростанції; 1 593 МВт – вітроелектростанції; 933 МВт – СЕС домогосподарств; 119 МВт – потужності на твердому біопаливі; 118 МВт – мала гідроенергетика; 111 МВт – біогазові установки. Введені потужності «зеленої» електроенергетики по роках: у 2015 р. – 32 МВт; у 2016 р. – 136 МВт; у 2017 р. – 291 МВт; у 2018 р. – 848 МВт; у 2019 р. – 4 669 МВт; у 2020 р. – 1 574 МВт; у I півріччі 2021 р. – 709 МВт [2]. Однак динаміка розвитку ВДЕ в Україні суттєво відставала від цілей, що були затверджені у Національному плані дій з відновлюваної енергетики до 2020 року.

Результати дослідження

Використання потенціалу альтернативної енергетики в Україні тісно пов'язано із можливістю залучення фінансових ресурсів із різних джерел. Фінансування більшості проектів відновлюваної енергетики в Україні здійснюється приватними компаніями за рахунок власного капіталу та позик від кредитних установ, до числа яких входять невелика кількість комерційних банків (Укресімбанк, Укргазбанк), міжнародних фінансових організацій та донорів (ЕБРР, НЕФКО, Датський інвестиційний фонд, ЄІБ «Розвиток муніципальної інфраструктури», Українсько-Німецький фонд тощо). В Україні вартість боргового капіталу для проектів відновлювальних джерел енергії коливається в межах 7-10%

річних (в іноземній валюті), що суттєво вище цього показника для переважної більшості європейських країн. Як правило, в Україні фінансові організації готові кредитувати не більше 50-60% від вартості проекту [3].

На сьогодні на фоні планів Кабміну ввести додатковий акцизний податок на електроенергію, вироблену з відновлюваних джерел енергії, а також невиконання урядом України взятих на себе зобов'язань по оплаті виробленої "зеленої" енергії, в Україні спостерігається криза довіри до уряду. Заборгованість перед виробниками ВДЕ в 2021р. досягла майже 20 млрд грн. В кінці квітня іноземні інвестори ініціювали перший міжнародний арбітраж проти України через порушення урядом своїх зобов'язань. Аналогічні позови проти України готують ще до 10 інвесторів "зеленої" енергетики України. Наслідком кризи в "зеленій" енергетиці Україна має вперше з 2015 р. чистий відтік прямих іноземних інвестицій, що в 2020 році склав 868,2 млн. дол.

В Україні державне фінансування використовується переважно в контексті розвитку системи гідроелектростанцій. Поряд із прямим фінансуванням гідроелектростанцій, на державному рівні в Україні застосовується низка механізмів стимулювання відновлювальної енергетики. Зокрема, наразі практичними механізмами стимулювання виробництва енергії з відновлюваних джерел виступають: «зелений» тариф, пільги в оподаткуванні, пільговий режим приєднання до електричної мережі [4].

В розвинених країнах світу з метою примноження потенціалу альтернативної енергетики світу на рівні урядів створюються експортно-кредитні агентства (ЕКА), що націлені на розвиток національного виробництва та підвищення рівня зайнятості населення. В Україні зазначений механізм повноцінно все ще не застосовується.

Одночасно з активізацією банківських послуг у світі розвивається напрям стимулювання розвитку альтернативної енергетики за рахунок ефективної взаємодії банків з ЕРС-контракторами (Engineering, procurement and construction), які представлені спеціалізованими компаніями, що реалізують повний цикл будівництва об'єктів енергетичної інфраструктури, завершуючи його введенням у дію та здачею в експлуатацію. Подібний механізм дозволяє мінімізувати потенційні ризики банків, враховуючи перевірену репутацію та діючу історію ЕРС-контракторів. Крім того, ЕРС-контрактор має досвід ведення проектів розвитку альтернативної енергетики та відповідні контакти, що дає змогу результативно управляти проектом, отримати доступ до специфічної матеріальної бази та прогресивного досвіду. Однак, наразі в Україні зазначений механізм ЕРС-контрактів не є достатньо дієвим та таким, що активно використовується. Щоправда, АТ «Укргазбанк» створив перший в Україні відкритий перелік надійних підрядників (ЕРС-контракторів), які пройшли процедуру відбору та об'єктивного оцінювання [4].

У Європі важливим джерелом фінансування регіональних проектів з ВДЕ є енергетичні або фінансові кооперативи, які дозволяють фінансувати невеликі проекти з ВДЕ за рахунок інвестицій місцевих громад. На початок 2017 року в Європі нараховувалось не менше ніж 2 400 енергетичних кооперативів, переважно розташованих в Західній Європі. В Україні поки відсутні приклади енергетичних кооперативів та не розроблене спеціальне законодавче регулювання для їх розвитку та діяльності [3].

В розвинених країнах світу набувають масового поширення зелені облігації (зелені бонди), що являють собою боргові цінні папери для розміщення з метою підтримки екологічних (в т. ч. енергоефективних) проектів. У світі вартість зелених облігацій по підсумках на 2018 рік сягнула 389 млрд дол. США. Зелені облігації в першу чергу націлені на проекти енергозбереження та енергоефективності, протидії зміні клімату, запобігання природним катаклізмам і т. п. [5]. В Україні протягом останніх років дещо зросла увага до зелених облігацій на державному рівні, однак вони все ще залишаються не достатньо освоєним фінансовим механізмом на практиці.

Перший пілотний "зелений" аукціон, де виробники самі б запропонували свої цінові пропозиції, і який мав відбутися у грудні 2019 року, так і не відбувся.

Висновки

Отже на сьогодні можна стверджувати, що Україна не використовує багато з тих поширених у світі організаційно-правових форм відносин серед учасників ринку відновлювальної енергетики, які здатні суттєво вплинути на фінансування проектів в «зеленій енергетиці». При цьому й безпосереднє фінансування та кредитування проектів з боку європейських інституцій згортається. Політика урядів останніх двох років не сприяла покращенню інвестиційного клімату в країні, зокрема й в «зеленому» секторі, навпаки, відлякувала інвесторів, роблячи інвестування в Україну ще більш ризикованим. Недосконалість схеми роботи Державного підприємства «Гарантований покупець», яке виступає посередником між виробниками електроенергії з відновлюваних джерел та покупцями такої

електроенергії, призвела до того, що за кілька років накопичилися багатомільярдні борги перед виробниками альтернативної енергетики. Практика надання та компенсації «зеленого» тарифу вимагає суттєвої модернізації [6]. Проте ключовий чинник, без якого в Україні не буде повноцінно працювати жоден з поширених в світі механізмів сприяння розвитку зеленої енергетики, це є прозорість відносин, дотримання умов угод та законодавства, інвестиційний клімат в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кучерява І. М., Сорокіна Н. Л. Відновлювана енергетика в світі та Україні станом на 2019 р. – початок 2020 р. Гідроенергетика України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uhe.gov.ua/sites/default/files/2020-07/10.pdf>.
2. Статистика розвитку відновлюваної електроенергетики на кінець I півріччя 2021 року *Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/statistika-rozvitku-vidnovlyuvanoyi-elektroenergetiki-na-kinec-i-pivrichchya-2021-rok>
3. Розвиток відновлюваних джерел енергії в Україні. Звіт підготовлено в рамках проекту «Секретаріат та Експертний хаб з енергоефективності», що впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні за підтримки Уряду Республіки Словачія та сприяння Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарств в Україні березень 2017 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/03/Rozvitok-VDE-v-Ukrai--ni.pdf>
4. Гернего Ю.О. Фінансування потенціалу розвитку альтернативної енергетики в Україні / Ю. О. Гернего, О. О. Ляхова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/5.pdf
5. Green Bond Market Highlights. Climate bonds. 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.climatebonds.net/resources/reports/2018-green-bond-market-highlights>
6. Сердюк Т.В. Ризики застосування зелених тарифів в сонячній енергетиці в сучасних економічних умовах України [Електронний ресурс] / Т. Сердюк, К.Лемішко// Матеріали Міжнародної науково-технічної конференції Енергоефективність в галузях економіки України-2019. Вінниця 12-14 листопада 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/egeu/egeu2019/paper/view/8348>

Сердюк Тетяна Василівна – канд. екон. наук, доцент кафедри будівництва, міського господарства і архітектури, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: serdyuktanya@gmail.com

Франішина Светлана Юрьевна - інженер кафедри будівництва, міського господарства і архітектури, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: fransveta50@gmail.com.

Tatiana V. Serdyuk - PhD, assistant of professor. Department of construction, urban and architecture. Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia.

Franishina S.Yu. – engineer, Department of construction, urban and architecture. Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia.